

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Werken met buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen

Handreiking voor leraren

Boogaard, M.; Gaikhorst, L.; Veerman, E.; Gassler, Y.; de Graaf, S.; Joesse, B.; Ravensteijn, R.

Publication date

2022

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Boogaard, M., Gaikhorst, L., Veerman, E., Gassler, Y., de Graaf, S., Joesse, B., & Ravensteijn, R. (2022). *Werken met buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen: Handreiking voor leraren*. Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Werken met buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen

Handreiking voor leraren

Marianne Boogaard, Lisa Gaikhorst, Edda Veerman
Yuki Gassler, Sanne de Graaf, Bart Joosse, Rosalie Ravensteijn
woa.kohnstaminstituut.nl

WOA

werkplaats
onderwijsonderzoek
amsterdam

NR

NATIONAAL REGIEORGaan
ONDERWIJSONDERZOEK

Afbeelding cover: zelfportret van een leerling als uitwerking van een buitenschoolse-kennisbronnen-opdracht binnen de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam.

Werken met buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen

Handreiking voor leraren

Marianne Boogaard, Lisa Gaikhorst, Edda Veerman
Yuki Gassler, Sanne de Graaf, Bart Jooose, Rosalie Ravensteijn
woa.kohnstamminstituut.nl

WOA \ werplaats
onderwijsonderzoek
amsterdam

NR © **NATIONAAL REGIEORGAAN
ONDERWIJSONDERZOEK**

Werken met buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen

Leerlingen doen in hun leven veel kennis en vaardigheden op via school, maar ook daarbuiten. Als we deze buitenschoolse kennis zichtbaar maken én benutten kan dat bijdragen aan een betere verbinding tussen de school en de leefomgeving. Dat zorgt voor meer betrokkenheid en een sterkere motivatie van leerlingen, waardoor ze uiteindelijk beter kunnen leren.¹

Het is dus belangrijk dat je als leraar ruimte biedt aan buitenschoolse kennis en vaardigheden. Maar hoe pak je dat aan? Hoe krijg je zicht op de buitenschoolse kennis en vaardigheden van leerlingen? En hoe maak je daar vervolgens gebruik van in je lessen? Wat zijn de randvoorwaarden voor succes? De antwoorden zijn te vinden in deze handreiking. De inzichten zijn gebaseerd op een driejarig onderzoek naar gelijke onderwijskansen binnen de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam (WOA).

“Je denkt dat je de leerlingen wel kent, maar je komt toch weer nieuwe dingen te weten. Als je ernaar op zoek gaat, vinden leerlingen het heel leuk om hun buitenschoolse kennis en vaardigheden te delen. Dat geldt ook voor de leerlingen die er niet spontaan zelf over beginnen. Leerlingen hebben ook wel echt interesse in elkaar.”

(Leerkracht groep 6)

¹ Veerman, E. (2021). Opbrengsten van buitenschoolse-kennisbronnen-interventies voor gelijke onderwijskansen van basisschoolleerlingen. Masterscriptie Onderwijswetenschappen, Universiteit van Amsterdam.

1. Wat zijn buitenschoolse kennisbronnen en waarom zijn ze relevant?

Buitenschoolse kennisbronnen

Het gaat bij buitenschoolse kennis en vaardigheden over alles wat leerlingen buiten de school leren of geleerd hebben, bijvoorbeeld over techniek, huishouden, religie, kunst, taal, muziek, sport of dans. De bronnen voor die kennis en vaardigheden zijn het gezin, de samenleving en het sociale netwerk van een leerling. Ook de vriendengroep, (sociale) media en het internet zijn bepalende buitenschoolse kennisbronnen. *Funds of Knowledge*, of *Funds of Identity* (in het Nederlands vertaald als 'buitenschoolse kennisbronnen') verwijst naar het 'kapitaal' aan kennis, houdingen en vaardigheden dat leerlingen meekrijgen via personen, ervaringen en objecten in hun familie en hun sociale omgeving buiten school.

Verbinden, benutten, verrijken

Het is nodig dat je als leraar aandacht hebt voor de Funds of Knowledge van leerlingen omdat je zo zicht krijgt op wat zij buiten school hebben geleerd, zodat je daarop tijdens de lessen kunt aansluiten en voortbouwen. Als je erin slaagt om een goede verbinding te leggen tussen school en leefomgeving, voelen leerlingen zich meer gezien en zijn zij sterker betrokken bij de lessen. Dat geldt

in het bijzonder voor leerlingen met een andere achtergrond dan de dominante cultuur.²

Daarnaast draagt een Fundsaanpak bij aan het vertrouwen in eigen kunnen van leerlingen doordat het leren start vanuit wat zij al weten en kunnen in plaats van vanuit wat ze nog niet beheersen. Ook is gebleken dat leerlingen tijdens de les meer eigen initiatief tonen als ze worden uitgedaagd om iets van zichzelf te laten zien. Een andere opbrengst van de Funds-aanpak is dat leraren en leerlingen met diverse achtergronden elkaar beter leren kennen en begrijpen, waardoor hun onderlinge relaties verbeteren. Ten slotte kan het werken met buitenschoolse kennisbronnen de relatie tussen leraren en ouders positief beïnvloeden.³

“Als een kind op school de kans krijgt om iets over zichzelf te vertellen, over wat nou echt bij hem of haar past en wat hij of zij leuk vindt, dan zie je het kind echt. En dan geeft dat het kind, denk ik, ook het gevoel van ‘hé ik word gezien!’”

2 Veerman, E. Karssen, M. Volman, M. & Gaikhorst, L. (in preparation)

3 't Gilde, J. & Volman, M. (2020). Gebruik maken van de buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen. Praktijkboek. Research Institute Child Development and Education. Universiteit van Amsterdam/Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam.

2. Hoe pak je het aan?

Leraren die werken met buitenschoolse kennisbronnen maken de kennisbronnen eerst *zichtbaar*, en *benutten* deze vervolgens in de klas.⁴

Zichtbaar maken

Er zijn verschillende activiteiten waarmee je de buitenschoolse kennis en vaardigheden van leerlingen *zichtbaar kunt maken*. Zo kun je in oudergesprekken bijvoorbeeld vragen naar de talenten, interesses en hobby's van leerlingen (en hun ouders). Je kunt leerlingen tijdens verschillende activiteiten observeren en speciaal letten op waar zij allemaal over praten, wat ze meemaken, waar ze plezier in hebben, welke talenten ze hebben, enzovoort. Ook kun je leerlingen opdrachten geven die hen uitnodigen om iets te laten zien van hun eigen dagelijkse leven, bijvoorbeeld:

- ✓ Neem een voorwerp of foto mee van iets dat je graag doet als je niet op school bent (of: iets waar je blij van wordt) en vertel daarover in de kring.
- ✓ Maak een tijdlijn van de belangrijkste gebeurtenissen in je leven, van nul tot nu.
- ✓ Neem een voorwerp mee dat echt bijzonder is voor jouw familie en vertel daarover in de kring. Daarna maken we een expositie in de klas met alle voorwerpen en de verhalen die erbij horen.

- ✓ Plaats vlaggetjes op de wereldkaart op de plekken waar jij, je ouders en je grootouders zijn geboren. Interview je (groot)ouders om meer te weten te komen over hun geboorteplaats.
- ✓ Maak een '*significant circle*' tekening: teken op een vel papier een cirkel (of jezelf) in het midden, met daaromheen de mensen, activiteiten, hobby's, voorwerpen en plaatsen die voor jou belangrijk zijn. Wat het belangrijkste is, teken je het grootst en zet je het dichtst bij het centrum van de cirkel, en wat iets minder belangrijk is, maak je iets kleiner en plaats je er iets verder van af.⁵

Benutten

Een volgende stap is het benutten van de ontdekte kennisbronnen in de klas. Dit wil zeggen dat je de zichtbaar geworden kennis en vaardigheden actief gebruikt tijdens de lessen. Dat kan niet altijd meteen, dus noteer en bewaar je observaties en ideeën, zodat je ze op een geschikt moment kunt inzetten.

4 't Gilde & Volman, 2020

5 Zie ook Hogg & Volman, 2020; Esteban-Guitart & Mol, 2014; 't Gilde & Volman, 2020

Kennisbronnen benutten doe je bijvoorbeeld op de volgende manieren:

- ✔ Vraag een leerling die ergens veel van weet
 - vulkanen, Arabisch of Chinees schrift, ruimtevaart, kikkers, ramadan, TikTok-dansjes
 - om als expert op te treden en daarover zelf een les te verzorgen.
- ✔ Integreer thema's of onderwerpen die leerlingen interessant vinden in de reguliere lessen, zodat je de leerstof voor alle leerlingen verrijkt en verdiept.
- ✔ Gebruik de inbreng van leerlingen in de voorbeelden die je geeft, bijvoorbeeld: leren rekenen met kilo's en grammen aan de hand van een recept dat de leerlingen van thuis meenemen.
- ✔ Organiseer een project over de buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen, bijvoorbeeld: een rapper in de klas uitnodigen als taalontwikkelingsactiviteit, samen het Turkse kinderfeest op 23 april vieren, of een musical maken die is gebaseerd op de ervaringen en vaardigheden van leerlingen.⁶

“Tijdens zo'n Fundsactiviteit, of als ze gesprekjes hebben over dingen die zij interessant vinden, merk ik gewoon dat ze meer energie hebben voor de les.”

Gestructureerd en spontaan

Je kunt buitenschoolse kennisbronnen zichtbaar maken en benutten op een *geplande en gestructureerde manier, met gerichte activiteiten en opdrachten*. Dat kan bijvoorbeeld door te werken met de Fundskaarten uit het NRO-project Werkplaats Gelijke Kansen.⁷ Die bevatten opdrachten en activiteiten die speciaal zijn ontwikkeld voor het werken met buitenschoolse kennisbronnen.

Een voorbeeld van zo'n Fundsopdracht is: maak een selfie (zoals op een mobiele telefoon). Teken op de achtergrond 'apps' van wat belangrijk is voor jou (familie, vrienden, dingen die je graag doet, waarden) en wat je wilt delen in de groep. Je hangt de tekeningen op in de klas en bespreekt ze met elkaar. Op de voorkant van deze brochure staat een voorbeeld van zo'n zelfportret.

Als je meer ervaring hebt, kun je steeds gemakkelijker op een *informele, ongeplande en flexibele manier* met buitenschoolse kennisbronnen werken. Je bouwt voort op wat zich tijdens de les voordoet. Je ontdekt bijvoorbeeld bij toeval dat een leerling heel goed is origami of veel weet over robots. Als je je bewust bent van de waarde van zulke kennisbronnen voor het leren en het zelfvertrouwen, neem je vanzelf meer tijd om uit te zoeken wat die leerling daar allemaal (nog meer) over te vertellen heeft. Door hier

⁶ Zie ook: 't Gilde & Volman, 2020

⁷ <https://woa.kohnstamminstituut.nl/onze-projecten/gelijke-onderwijskansen/producten/>

dieper op in te gaan, worden ook de kennis en vaardigheden van andere leerlingen verrijkt.

3. Wat zijn de randvoorwaarden?

Als je wilt werken met buitenschoolse kennisbronnen dan wil je geen stereotypen bevestigen, geen leerlingen uitsluiten, of tegenstellingen oproepen. Het is dan ook belangrijk om het zichtbaar maken en benutten van die kennisbronnen steeds goed te begeleiden.

Een paar tips:

- ✔ Sta (bewust) open voor wat leerlingen uit zichzelf inbrengen in de les. Wees oprecht geïnteresseerd en vraag door.
- ✔ Geef leerlingen écht de ruimte om iets van zichzelf te laten zien en laat merken dat hún kennis, vaardigheden en inbreng gewaardeerd worden en relevant zijn op school: 'Geef jij een keer een les over de gebarentaal die je spreekt met je grote broer?'
- ✔ Creëer een veilige sfeer, waarin je elkaar vragen stelt zonder te oordelen, opbouwende dialogen voert en samen nadenkt. Dat is extra belangrijk als je leerlingen uitnodigt om iets persoonlijks te delen in de groep.
- ✔ Denk erover na of alle leerlingen wel kunnen meedoen met de opdrachten die je bedenkt. Niet iedereen heeft bijvoorbeeld digitale media tot zijn beschikking of is lid van een sportclub. Niet alle leerlingen hebben thuis foto's van zichzelf of van hun familie; voor vluchtelingen kinderen kan dat zelfs behoorlijk beladen zijn. Een zelfgemaakte tekening is een goed alternatief. Houd de opdrachten in elk geval zo open, dat alle leerlingen kunnen meedoen

zonder dat er iets speciaals moet worden geregeld.

- ✔ Geef de ontdekte kennisbronnen aandacht in de klas: zet een tafel neer waar de meegebrachte of gemaakte voorwerpen, tekeningen, foto's een tijdje blijven staan. Zorg dat er een toelichting bij staat, zodat het gesprek erover op gang blijft.
- ✔ Probeer aansluiting te vinden bij het schoolcurriculum en -rooster. Kun je het werken met buitenschoolse kennisbronnen inpassen in wat je al doet aan thematisch werken, bij wereldoriëntatie of via de woordenschatmethode? Dan vraagt het geen extra tijd. Daarnaast is het goed om op bepaalde momenten speciaal tijd in te plannen voor het ontdekken en benutten van buitenschoolse kennisbronnen. Het draagt bij aan de cohesie en sfeer in de groep als leerlingen elkaars interesses beter leren kennen.
- ✔ Betrek ouders. Informeer hen, tijdens een ouderavond of in de nieuwsbrief, over de aanpak en de achterliggende ideeën van het werken met buitenschoolse kennisbronnen.
- ✔ Ga ook samen met collega's aan de slag met buitenschoolse kennisbronnen. Misschien is 'buitenschoolse kennisbronnen' een goed onderwerp voor een studiedag?

"Het is minder zenden als leerkracht, zoals wanneer je een rekenles geeft of een taalles. Het is juist ontvangen van de leerlingen, van wat zij je willen vertellen over zichzelf. Dat vind ik heel waardevol. Dat je de leerlingen laat vertellen en ervaren wat zij belangrijk vinden en meemaken."

4. Meer weten?

De hier beschreven aanpak is gebaseerd op de *Funds of Knowledge* (FoK) theorie die is ontwikkeld door Moll et al. (1992) en de *Funds of Identity* (FoI) theorie die is uitgewerkt door Saubich en Esteban-Guitart (2011). In deze theorieën wordt niet gedacht in termen van tekorten of beperkingen van leerlingen, maar juist in competenties. Uitgangspunt is dat alle leerlingen door hun levenservaringen buiten school waardevolle kennis en vaardigheden hebben opgedaan die je op school kunt inzetten.⁸ Door deze buitenschoolse kennis zichtbaar te maken en te benutten, kun je als leraar je lessen beter laten aansluiten op de grote variatie aan voorkennis van de leerlingen.

Wil je meer weten over dit onderwerp? Zie dan:

- Esteban-Guitart, M., & Moll, L. (2014). Funds of identity: A new concept based on the funds of knowledge approach. *Culture & Psychology*, 20(1), 31–48. <https://doi.org/10.1177/1354067X13515934>
- 't Gilde, J. & Volman, M. (2020). *Gebruik maken van de buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam. Dit praktijkboek is te downloaden via: <https://woa.kohnstamminstituut.nl/onze-projecten/gebruik-maken-van-verborgen-kennisbronnen/producten/>.

- Hogg, L. & Volman, M. (2020). A Synthesis of Funds of Identity Research: Purposes, Tools, Pedagogical Approaches, and Outcomes. In: *Review of Educational Research*. Volume 90, issue 6, pgs 882-895. <https://doi.org/10.3102/0034654320964205>
- Kennisclips, wetenschappelijke artikelen en een podcast over buitenschoolse kennisbronnen: <https://woa.kohnstamminstituut.nl/onze-projecten/gebruik-maken-van-verborgen-kennisbronnen/producten/> en <https://woa.kohnstamminstituut.nl/onze-projecten/gelijke-onderwijskansen/producten/>

⁸ Hogg & Volman, 2020.

Wil je advies?

Dan kun je een afspraak maken met UvA-onderzoekers Lisa Gaikhorst (l.gaikhorst@uva.nl) en/of Edda Veerman (e.h.veerman@uva.nl).

Deze brochure is samengesteld door het themateam Kennisbronnen, in het NRO-project Werkplaats Gelijke Kansen (WOA).
Projectnummer: 40.5.19660.101.

Leden van het themateam zijn:

- Bart Joosse (Admiraal de Ruyterschool, Amsterdam)
- Edda Veerman (Universiteit van Amsterdam)
- Judith 't Gilde (Kohnstamm Instituut, UvA)
- Lisa Gaikhorst (Universiteit van Amsterdam)
- Marianne Boogaard (Kohnstamm Instituut, UvA)
- Rosalie Ravensteijn (Huibersschool, Amsterdam)
- Sanne de Graaf (Admiraal de Ruyterschool, Amsterdam)
- Yuki Gassler (Bataviaschool, Amsterdam)

Voor inspiratie zie de 'Fundskaarten'.

Colofon

Auteurs: Marianne Boogaard, Lisa Gaikhorst, Edda Veerman
Yuki Gassler, Sanne de Graaf, Bart Joesse, Rosalie Ravensteijn
Redactie: Elise Schouten
Vormgeving: BUREAUBAS
Druk: Drukproef
Productie: Rosenmullers Communicatie & Organisatie

Augustus 2022

